

Małgorzata Wrzołek-Romańczuk

Rejestr handlowy - zagadnienia materialnoprawne i procesowe : część 1 : materialnoprawna problematyka rejestru handlowego

Palestra 36/3-4(411-412), 23-32

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rejestr handlowy - zagadnienia materialnoprawne i procesowe

Część I

Materialnoprawna problematyka rejestru handlowego

Wobec renesansu spółek handlowych i prawa handlowego ponownie aktualna stała się problematyka rejestru handlowego, której poświęcony jest niniejszy artykuł. Składa się on z dwóch części. Pierwsza przedstawia głównie materialnoprawne zagadnienia rejestru handlowego, tj. jego ogólną charakterystykę, zakres i podstawę wpisów w rejestrze. W niektórych wypadkach konieczne było rozważenie już w tej części opracowania pewnych problemów natury proceduralnej. Szerzej zagadnienia postępowania w sprawach z zakresu rejestru handlowego zostaną omówione w drugiej części opracowania dotyczącej m.in. badania w sądzie rejestrowym zgłoszenia i załączonych dokumentów, uczestników postępowania, postępowania dowodowego oraz orzeczeń sądu rejestrowego i przysługujących od nich środków odwoławczych.

I. Ogólna charakterystyka rejestru handlowego

Rejestry (księgi publiczne), czyli urzędowe spisy obejmujące określone jednostki ewidencyjne i ujawniające dane dotyczące tych jednostek, są jednym z istotnych elementów porządkujących obrót prawny. Jedną z grup ksiąg publicznych stanowią tzw. księgi obrotowo-osobowe, dla których podstawową jednostką ewidencyjną są różnego rodzaju podmioty (osoby fizyczne i prawne). W księgach zaliczanych do tej grupy ujawnia się przewidziane w ustawie okoliczności charakteryzujące dany

podmiot, m.in. dane określające przedmiot działalności osoby prawnej, osoby uprawnione do dokonywania czynności prawnych w imieniu tych jednostek, dane określające stan cywilny osób fizycznych. Do ksiąg osobowo-obrotowych należą m.in. rejestr handlowy, rejestr przedsiębiorstw państwowych, rejestr spółdzielni, rejestr stowarzyszeń, akta stanu cywilnego.

Rejestr handlowy w nowoczesnej postaci został ukształtowany w XIX w., jednakże już wiele wieków wcześniej okoliczności ujawniane w rejestrze były podawane do publicznej wiadomości

w inny sposób¹. Konstrukcję rejestru handlowego wykorzystywano przy tworzeniu i kształtowaniu innych rejestrów osobowo-obrotowych.

Aktualna do dziś regulacja rejestru handlowego została zawarta w przepisach kodeksu handlowego² oraz w rozporządzeniu o rejestrze handlowym³. Art. VI p.w.k.c.⁴ uchylił wprawdzie kodeks handlowy oraz przepisy wprowadzające kodeks handlowy⁵, pozostawił jednak w mocy przepisy obu rozporządzeń dotyczące spółek jawnych, spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i spółek akcyjnych, przy czym w stosunku do tych spółek pozostałyby również w mocy przepisy powołanych rozporządzeń o firmie, prokurze i rejestrze handlowym.

Z kolei ustawą z 31 sierpnia 1991 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej - Kodeks handlowy⁶ dodany został do kodeksu handlowego dział X normujący spółkę komandytową. W ten sposób została przywrócona ta forma spółki prawa handlowego.

W myśl §3 rozp. o rejestrze, rejestr handlowy składa się z trzech działów. Do działu A wpisywane są obecnie spółki jawne i komandytowe. Do działu B wpisuje się spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki akcyjne i towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, do działu C - zagraniczne spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjne.

Rejestr handlowy jest uznanym przez prawo środkiem ujawniania najistotniejszych danych dotyczących rejestrowanych jednostek. Ta cecha rejestru wykorzystywana jest do określenia podstawowego celu tej instytucji, jakim jest

jawność w obrocie⁷. Ze względu na wskazany cel rejestru instytucję tę można uznać za ważny instrument realizacji zasady bezpieczeństwa obrotu⁸.

Rejestr handlowy jest dokumentem, w którym została utrwalona treść mająca znaczenie prawne. Zgodnie z art. 244 §1 k.p.c. dokument urzędowy, sporządzony w przepisanej formie (na piśmie, w księdze rejestrowej, z zachowaniem wymagań przewidzianych w rozporządzeniu o rejestrze), stanowi dowód tego, co zostało w nim urzędowo zaświadczone. Charakter takiego dokumentu i dowodu ma także wyciąg z rejestru. Pogląd ten znalazł wyraz w orzeczeniu SN z 21 października 1949 r. Wa C. 87/49⁹, zgodnie z którym osoba, która według wpisu do rejestru handlowego upoważniona jest do reprezentowania podmiotu zarejestrowanego, czyni zadość obowiązki wykazania swej legitymacji, jeżeli przedstawi wyciąg z tego rejestru.

Charakter prawny rejestru handlowego oraz sposób jego zorganizowania decydują o pełnieniu przez tę instytucję prawną wielu ważnych funkcji, jak np. funkcja ewidencyjna, funkcja środka kontroli ze strony sądu rejestrowego, funkcja ochronna, a przede wszystkim funkcja informacyjna i ujawniająca.

II. Zakres i podstawa wpisów w rejestrze

Do rejestru handlowego mogą być wciągane jedynie wpisy przewidziane przez prawo (art. 13 §1 k.h.). Wpisy do rejestru muszą stanowić odzwierciedlenie okoliczności, które już nastąpiły, a nie faktów przyszłych. Istotne jest określenie zakresu wpisów dokonywa-

nych w rejestrze, tj. wszystkich tych sytuacji, w których prawo nakazuje lub co najmniej przewiduje dokonanie wpisu.

Zakres danych ujawnionych w rejestrze precyzuje rozporządzenie o rejestrze handlowym (§61-63).

Skrótowo można wskazać, że dane ujawnione w dziale A dotyczą: firmy, siedziby, adresu i przedmiotu przedsiębiorstwa, oddziałów spółki jawnej, imion i nazwisk wspólników, prokur; ponadto w dziale A zawarte są dane dotyczące stosunków prawnych spółki i wspólników, imion i nazwisk osób uprawnionych do reprezentowania spółki, likwidacji, upadłości, odroczenia wypłat, postępowania układowego.

W działach B i C wpisy rejestrowe dotyczą takich danych jak firma, siedziba spółki, przedmiot przedsiębiorstwa, oddziały, kapitał zakładowy (akcyjny), akcje, udziały, prokura, a ponadto wskazują imiona i nazwiska osób uprawnionych do reprezentowania spółki, rodzaj osoby prawnej, datę sporządzenia statutu lub umowy spółki, pismo przeznaczone do ogłoszeń, czas trwania spółki i jej działalność w Polsce; zawierają także dane dotyczące zmiany statutu, likwidacji, upadłości, odroczenia wypłat, postępowania układowego, zbycia i wydzierżawienia przedsiębiorstwa, połączenia spółek, przekształcenia spółki.

Wpisaniu do rejestru podlegają zmiany powyższych danych (art. 79 §1, art. 146 §2, art. 166 i 332 §1 k.h.).

Sąd rejestrowy formułuje treść wpisu, opierając się na dokumentach stanowiących jego podstawę. W myśl art. 15 §3 k.h., jeżeli dane podlegające wpisowi opierają się na dokumentach, dokumenty

te powinny być dołączone w oryginałach albo uwierzytelnionych urzędowo odpisach lub wyciągach. Zgodnie z poglądem wyrażonym przez SN w postępowaniu z 28 kwietnia 1975 r. III CRN 40/70¹⁰ dane, które powinien zawierać rejestr spółdzielni, muszą w pełni odpowiadać treści podstawy materialnoprawnej, z jakiej wynikają. Pogląd ten można odpowiednio odnieść także do rejestru handlowego.

W praktyce, na skutek przeoczenia sądu rejestrowego, może powstać rozbieżność między wpisem a jego podstawą, czyli załączonym dokumentem. Wówczas aktualny jest problem, co jest wiążące dla osób trzecich - treść dokumentu, czy treść wpisu. Należy uznać, że osoby trzecie są związane jedynie treścią wpisu. Osoby trzecie nie mogą zasłaniać się nieznanomością danych, które zostały wpisane do rejestru (art. 23 §1 k.h.), o czym będzie mowa dalej. SN w powołanym już postanowieniu z 28 kwietnia 1975 r. stwierdził bowiem trafnie, że dla osób trzecich wiążący charakter ma sama treść wpisu, a nie dane dające się wydedukować z dokumentów dołączonych do akt rejestrowych.

III. Materialnoprawne skutki wpisów

1. Zasada domniemań związanych z wpisem

Z wpisami do rejestru łączą się różnorodne skutki prawne. Skutki te są ujmowane przez doktrynę w postaci zasad.

Jeden z rodzajów skutków materialnoprawnych wpisów do rejestru handlowego można ująć w postaci zasady domniemań związanych z wpisem. Zasadę domniemań związanych z wpisem działającą w kierunku pozytywnym wyraża art. 23 §1 k.h. Przepis ten stanowi, że od daty wydania Monitora Polskiego, w którym wpis został ogłoszony¹¹, nikt w stosunku do kupca nie może zastępować się nieświadomością zarejestrowanych danych¹², chyba żeby udowodnił, że nie mógł o nich wiedzieć. Zasada domniemań związanych z wpisem, działającą w tym kierunku, określa w sposób pozytywny zakres danych rejestrowych, które osoby trzecie obowiązane są znać, by nie narazić się na stratę i nie działać na własne ryzyko.

Zasada domniemań związanych z wpisem może być realizowana w pełni jedynie w wypadku istnienia jawności formalnej rejestru. Jeśli bowiem kodeks handlowy zobowiązuje osoby trzecie do stałego zaznajamiania się z danymi rejestrowymi, to obowiązkowi temu musi towarzyszyć prawo swobodnego zapoznania się z nimi. Prawo to gwarantuje §8 rozp. o rejestrze, o czym będzie mowa dalej.

Z przepisu art. 23 §1 k.h. wynika domniemanie (prawne) znajomości danych zarejestrowanych przez osoby trzecie. Z mocy wskazanego przepisu dowód zarejestrowania określonych danych zastępuje dowód znajomości tych danych przez osoby trzecie. Jest to domniemanie usuwalne; może być ono obalone przez przeprowadzenie dowodu, że mimo zarejestrowania pewnych danych, dane te z przyczyn obiektywnych nie

mogły dotrzeć do wiadomości osób trzecich. Ciężar przeprowadzenia dowodu spoczywa na osobie trzeciej.

W piśmiennictwie okresu międzywojennego wypowiedziano pogląd, że nieznanomość faktu wciągniętego do rejestru musi być zawiniona. Osoba trzecia musiała więc dowieść, że wykazała „dbałość zwykłą w obrocie” i pomimo to o fakcie wciągniętym do rejestru i ogłoszonym nie wiedziała¹³. Jako przykład usprawiedliwionej nieznanomości danych zarejestrowanych podawano fakt „nieprzybycia do danej miejscowości gazety zawierającej ogłoszenie”¹⁴. Wydaje się, że także obecnie śledzenie czasopisma zawierającego ogłoszenia wpisów, jeśli spółka takie czasopismo wskazała, i tablicy ogłoszeń w budynku sądowym i lokalu gminy czyni w pełni zadanie „obowiązkowi” zaznajamiania się z danymi rejestrowymi. Istnienie rejestru handlowego, aczkolwiek chroniącego także interesy osób trzecich wstępujących w stosunki prawne ze spółkami, stanowi wystarczające „obciążenie”, którego powiększenie (np. przez nakazanie poszukiwania danych poza rejestrem), nie wydaje się uzasadnione. Korelatem obowiązku znajomości danych rejestrowych przez osoby trzecie jest obowiązek dbałości podmiotów rejestrowanych o aktualność i zgodność wpisów ze stanem rzeczywistym¹⁵.

Z kolei zasada domniemań związanych z wpisem działająca w kierunku negatywnym została wyrażona w art. 23 §2 k.h., w myśl którego dopóki dane, które powinny być wpisane i ogłoszone, nie uzyskały skuteczności stosownie do powyższych postanowień (art. 23 §1

k.h.), kupiec może się na nie powołać wobec osób trzecich tylko wówczas, gdy udowodni, że o tych danych wiedziały. Przepis ten nie odnosi się do okoliczności dotyczących zdolności kupca do czynności prawnych. Art. 23 §2 k.h. wyraża domniemanie nieznajomości danych, które nie zostały wpisane do rejestru, przez osoby trzecie. Jest to domniemanie usuwalne. Do jego obalenia trzeba wykazać, że mimo niewpisania do rejestru osoba trzecia wiedziała o danych. Ciężar dowodu spoczywa na przedmiocie wpisanym do rejestru. Trzeba udowodnić, że osoba trzecia o danych nie wpisanych w sposób pozytywny wiedziała. Niewystarczający jest dowód, że osoba trzecia „musiała wiedzieć” o danych nie zarejestrowanych. „Niedbalstwo” nie pociąga dla osoby trzeciej ujemnych konsekwencji. Dobrą wiarę wyłącza dopiero pozytywna, konkretna wiadomość o faktach nie zarejestrowanych¹⁶. W kontekście przepisu art. 23 §2 k.h. za działającą w dobrej wierze należy uznać osobę, która nie ma pozytywnej wiedzy o danych nie zarejestrowanych, uzyskanej z innych źródeł niż rejestr. Ponadto w dobrej wierze działa osoba, która nie ma pozytywnej wiedzy o niezgodności danych zarejestrowanych ze stanem rzeczywistym. Odpowiednio w złej wierze działa ten, kto zna ze źródeł innych niż rejestr fakty nie zarejestrowane, oraz ten, kto wie, że dane wpisane do rejestru są niezgodne z prawdą, gdyż zna on fakty prawdziwe, które nie zostały zarejestrowane.

Zasada domniemań związanych z wpisem działa w kierunku negatywnym tylko na rzecz osób trzecich, osła-

niając je przed niekorzystnymi konsekwencjami niezarejestrowanych danych.

2. Zasada zupełności rejestru

Kolejny rodzaj skutków wpisów rejestrowych ujmuje się w postaci zasady zupełności rejestru. Rejestr handlowy nie stanowi odzwierciedlenia wszystkich danych dotyczących rejestrowanych podmiotów, ustawodawca wybiera jedynie najważniejsze dane, istotne dla obrotu prawnego. Zasada zupełności polega przede wszystkim na tym, że dane ujawniane w rejestrze stanowią zupełny w sensie prawnym i wystarczający dla osób trzecich zespół danych dotyczących sytuacji prawnej rejestrowanych jednostek. Tym samym zasada zupełności ogranicza do niezbędnego minimum obowiązek osób trzecich zapoznania się z tymi danymi.

W stosunku do osób trzecich zakres zupełności rejestru, określony generalnie w przepisach rozp. o rejestrze (§61-63), koryguje przepis art. 23 k.h. Z §1 art. 23 wynika, że osoby trzecie obowiązują znajomością tylko danych wpisanych do rejestru i ogłoszonych, nawet jeśli dane te nie obejmują którejsz z okoliczności wymienionych w rozporządzeniu o rejestrze. W świetle §2 art. 23 znajomość danych, które powinny być wpisane i ogłoszone, lecz nie uzyskały w ten sposób skuteczności, nie obowiązuje osób trzecich.

3. Zasada wiarygodności

Kodeks handlowy zawiera postanowienia dotyczące wiarygodności wpisów w dwu przepisach. Art. 24 stanowi,

że: 1) wobec osób trzecich, działających w dobrej wierze, kupiec nie może zasłaniać się zarzutem, że dane wpisane zgodnie z jego zgłoszeniem nie są prawdziwe; 2) jeżeli pewne dane wpisano do rejestru niezgodnie ze zgłoszeniem kupca lub bez jego zgłoszenia, kupiec nie może zasłaniać się wobec osób trzecich, działających w dobrej wierze, zarzutem, że dane te są prawdziwe, jeżeli zaniedbał wystąpić niezwłocznie z wnioskiem o sprostowanie lub wykreślenie wpisu. Art. 10 k.h. stanowi w §1, że w stosunku do działającej w dobrej wierze osoby trzeciej, która powołuje się na wpis pewnej osoby jako kupca do rejestru handlowego, niedopuszczalny jest zarzut, że nie było lub nie ma podstawy wpisu. Natomiast §2 art. 10 k.h. stanowi, że wobec tego, kto został wpisany do rejestru handlowego, osoby trzecie nie mogą zasłaniać się zarzutem, że nie było podstawy do wpisu, chyba że wpisany świadomie uzyskał wpis bezpodstawny.

Mimo wielu kontrowersji na temat unormowań zawartych w art. 10 i 24 k.h.¹⁷ można na potrzeby praktyki przyjąć, że zasada wiarygodności rejestru handlowego polega na tym, że osoba trzecia działająca w dobrej wierze może mieć pełne zaufanie do danych ujawnionych w rejestrze. Jeżeli zatem osoba ta dokonuje czynności prawnej, która opiera się na danych rejestrowych, czynność prawna dochodzi do skutku, chociażby zarejestrowane dane nie były zgodne z rzeczywistością.

Od zasady wiarygodności rejestru handlowego należałoby natomiast odróżnić domniemanie prawdziwości wpisów rejestrowych. Z zasady wiarygod-

ności wynika, że można polegać na danych zarejestrowanych. Zasada ta nie przesądza jednak o prawdziwości tych danych.

W aspekcie materialnoprawnym nie można byłoby przyjąć istnienia domniemanie prawdziwości wpisów w rejestrze handlowym, domniemanie prawne musi być bowiem *expressis verbis* wyrażone w ustawie¹⁸. Kwestia ta wygląda nieco inaczej od strony procesowo-dowodowej. Rejestr handlowy jest bowiem dokumentem urzędowym. Dokumentom takim przysługuje zaś znamię prawdziwości ze względu na autorytet organu wystawiającego i tryb sporządzania. Dokument urzędowy uważa się za prawdziwy dopóty, dopóki nie zostanie udowodniony stan przeciwny (art. 252 k.p.c.). Sytuacja dowodowa jest zatem identyczna z tą, jaka istniałaby w razie przyjęcia przez ustawodawcę domniemanie prawdziwości wpisów, pod warunkiem, że nie byłoby to domniemanie nieusuwalne.

4. Zasada wpisu. Deklaratywny, konstytutywny i sanujący skutek wpisów

Najdalej idące skutki materialnoprawne wynikają z zasady wpisu. Zasada wpisu w czystej postaci wyraża się tym, że bez wpisu nie ma zmiany stanu prawnego, tj. że każdy wpis jest konstytutywny. W takiej postaci zasada wpisu nie została nigdzie zrealizowana. Nie jest to ani możliwe, ani celowe, gdyż musiałoby to m.in. prowadzić do honorowania wpisów uzyskanych w drodze bezprawnej¹⁹. W praktyce przeto zasada wpisu wyraża się w tym, że niektóre

wpisy, z mocy szczególnego przepisu ustawy, mają charakter konstytutywny. Regułą jest natomiast zaprzeczenie zasady wpisu, tj. dokonywanie wpisów deklaratywnych.

Wpisy deklaratywne stwierdzają i ujawniają stan prawny. Wpis tej kategorii stanowi jedynie rejestrowe odzwierciedlenie okoliczności o znaczeniu prawnym, które już uprzednio stały się prawnie skuteczne, niezależnie od dokonania, czy niedokonania wpisu.

Do wpisów występujących stosunkowo rzadko należą wpisy konstytutywne, tj. wpisy tworzące prawo. Konstytutywny skutek wpisu musi być przewidziany przepisami prawa (por. np. art. 171 §1, art. 254 §5, art. 255, 261, 265 §1, art. 277 §1 art. 285 §3, art. 335 §1, art. 431 §4, art. 439, 440, 446 §1, art. 460 §1, art. 465 §3, art. 492 §3, art. 496, §1 k.h.). Wpis konstytutywny jest składnikiem złożonej czynności prawnej, występującym w ostatnim etapie jej dokonywania. Od realizacji wpisu zależy zmiana stanu prawnego. Będąc tylko jedną z przesłanek skuteczności czynności prawnej, sam wpis konstytutywny nie jest jednak wystarczający do dokonania zmiany stanu prawnego.

Innym skutkiem wpisów w rejestrze jest skutek sanujący. Sanujące działanie wpisu polega na tym, że czyni on skuteczną czynność prawną objętą wpisem, bez względu na braki i nieprawidłowości treści i sposobu jej podjęcia. Gdy to uzdrowienie ma charakter trwały, mamy do czynienia z wpisem sanującym w pełnym zakresie. Takie działanie wpisu musi być przewidziane w przepisie szczególnym. Przepisy takie

występują rzadko. Jeśli uzdrowienie czynności jest ograniczone w czasie, następuje jedynie wpis sanujący w ograniczonym zakresie.

W świetle kodeksu handlowego i rozporządzenia o rejestrze zagadnienie skutku sanującego nie przedstawia się jednolicie. Z jednej strony bowiem przepisy kodeksu handlowego przewidują wpis sanujący w pełnym zakresie. Stosownie do art. 173 §1 i art. 337 §4 k.h. z powodu braków wynikłych z niedopełnienia prawa przy zakładaniu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej, spółka nie może być rozwiązana, jeśli od jej zarejestrowania upłynęło 5 lat. Co do tak sformułowanego przepisu można mówić o pełnej sanacji, gdyż z upływem wskazanego okresu rozwiązanie spółki z powodu braków, które nastąpiły w toku jej zakładania, nie jest możliwe²⁰. Z drugiej strony zaś mamy do czynienia z wpisem sanującym w ograniczonym zakresie. W myśl bowiem §30 rozp. o rejestrze, jeżeli okaże się, że w rejestrze handlowym figuruje wpis, który jest niedopuszczalny ze względu na bezwzględnie obowiązujące przepisy prawne, sąd rejestrowy po wysłuchaniu osób zainteresowanych zarządzi wykreślenie tego wpisu z urzędu, przy czym wykreślenie wpisu w rejestrze może nastąpić dopiero po uprawnieniu się postanowienia sądu, zarządzającego wykreślenie. Wskazany przepis nie wprowadza żadnych ograniczeń czasowych.

Generalnie skutek sanujący mogą wywoływać zarówno wpisy deklaratywne, jak i konstytutywne²¹. W świetle przepisów kodeksu handlowego żaden

wpis deklaracyjny nie wywołuje jednak skutku sanującego, wobec czego rozważania na temat sanującego działania wpisów ograniczają się do wpisów konstytucyjnych. Wobec tego zaś, że wpis konstytucyjny jest niezbędnym składnikiem złożonej czynności prawnej i warunkiem *sine qua non* jej skuteczności, mimo nieprawidłowości w powstaniu lub treści czynności, która stanowi podstawę wpisu dopóty, dopóki wpis taki figuruje w rejestrze, czynność należy traktować jednak jako skuteczną, sam zaś wpis można uznać za sanujący w ograniczonym zakresie. Natomiast osoby zainteresowane w podważaniu treści wpisu, ze względu na wadliwość czynności prawnej będącej podstawą wpisu, powinny jak najszybciej we właściwym trybie podważyć czynność i doprowadzić do wykreślenia odpowiadającego jej wpisu.

Do wykreślenia wadliwego wpisu mogą prowadzić dwie drogi: wniesienie środka odwoławczego od postępowania o dokonanie wpisu (o czym będzie szerzej mowa w II części niniejszego opracowania) albo wykreślenie wpisu w trybie §30 rozp. o rejestrze. Przesłanką wykreślenia wpisu jest w tym ostatnim wypadku niedopuszczalność ze względu na bezwzględnie obowiązujące przepisy prawne. Przyczyną niedopuszczalności wpisu jest jego wadliwość, czyli wadliwość czynności prawnej, która stanowi podstawę wpisu. Przyjmując jako punkt odniesienia wyróżnione w literaturze rodzaje skutków wadliwości czynności prawnych²² przez „niedopuszczalność wpisu ze względu na bezwzględnie obowiązujące przepisy prawne” należałoby

rozumieć taką wadliwość wpisu, która jest odpowiednikiem nieważności bezwzględnej czynności prawnej. Musi tu bowiem chodzić o taką wadliwość, która nie pozwala na pozostawienie wpisu w rejestrze. Tak należałoby interpretować posługiwanie się w przepisie sformułowaniem „wpis niedopuszczalny”. Może tu więc chodzić o naruszenie przepisów *iuris cogentis* normujących zarówno kwestie merytoryczne, jak i proceduralne.

Do momentu wykreślenia wadliwego wpisu, usanowanego jedynie czasowo, czynności prawne, dokonane przez osoby trzecie w dobrej wierze na podstawie wpisu, muszą być uznane za skuteczne. Wymaga tego wzgląd na bezpieczeństwo obrotu. O takim stanowisku decydują skutki wynikające z zasady domniemań związanych z wpisem i wiarygodnością. Taki pogląd wyraził SN w orz. z 13 lutego 1931 r. C. 2067/30²³, stwierdzając, że unieważnienie przez sąd uchwały walnego zgromadzenia udziałowców spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, którą to uchwałą ustanowieni zostali zarządcy uprawnieni do zaciągania zobowiązań w imieniu spółki, dotyczy wyłącznie stron biorących udział w sporze o unieważnienie uchwały, nie może ono jednak zmniejszyć praw nabytych przez osoby trzecie na mocy zobowiązań, wydanych w imieniu spółki przez osoby figurujące w rejestrze w charakterze jej zarządców, chociażby w rejestrze w rubryce „Uwagi” uczyniona została wzmianka o toczącym się sporze. W uzasadnieniu przytoczonego orzeczenia SN uznał, że błędny jest pogląd, iż wobec zamiesz-

czenia w rejestrze wzmianki o toczącym się sporze co do wyboru skarżącego w charakterze zarządcy spółki, ostrożność nakazywała osobom trzecim, wstępującym w stosunki umowne ze spółką, sprawdzić, jak został rozstrzygnięty spór, którego istnienie uwidocznione zostało w rejestrze, gdyż przepisy o rejestrze handlowym wyraźnie określają dane podlegające zarejestrowaniu, i tylko te dane obowiązują osoby trzecie, których nie może dotyczyć spór pomiędzy udziałowcami spółki i wynik tego sporu.

5. Jawność formalna rejestru handlowego

W doktrynie przyjęto się określać mianem zasady także jawność formalną rejestru, choć w istocie rzeczy jawność ta jest jedynie środkiem służącym do realizacji wskazanych skutków materialnoprawnych, a sama przez się żadnych takich skutków nie wywiera. Należy ją więc traktować tylko jako zasadę czysto formalną, zbliżoną swym charakterem do zasad natury procesowej. Ze względu jednak na jej instrumentalne znaczenie celowe jest poruszenie tego zagadnienia w związku z problematyką materialnoprawnych skutków wpisów w rejestrze.

Zasada nieograniczonej, zupełnej jawności formalnej księgi publicznej polega na tym, że księga ta jest dostępna dla każdego, bez potrzeby wykazywania interesu prawnego w poznaniu jej treści. W myśl art. 13 §2 k.h. rejestr handlowy wraz z dokumentami, złożonymi do rejestru, jest jawny. Rozporządzenie o rejestrze (§8)

przewiduje zaś, że każdy ma prawo przeglądać pod nadzorem sekretarza w godzinach urzędowych rejestr i dokumenty, określone w §5 ust. 1 rozp. o rejestrze, jak również żądać wydania z nich urzędowych odpisów i wyciągów. Jedyne odpisy bilansów, złożone przez spółki jawne (i komandytowe), są dostępne dla tego, kto je złożył, jego przedstawicieli oraz osób, które mogą przeglądać te dokumenty z mocy szczególnego przepisu prawa.

Rejestr pozbawiony cechy jawności formalnej byłby wykazem określonych danych, przeznaczonym wyłącznie do użytku urzędowego.

Można wyróżnić zasadę jawności formalnej zwykłej i rozszerzonej. Zasada jawności formalnej zwykłej oznacza dostępność rejestru dla wszystkich zainteresowanych, z tym zastrzeżeniem, że treść wpisów nie jest ogłaszana. Natomiast zasada jawności formalnej rozszerzonej występuje wówczas, gdy z wpisami do rejestru wiąże się obowiązek ich ogłaszania w odpowiednim czasopiśmie. Kodeks handlowy przyjął zasadę jawności formalnej rozszerzonej, stanowiąc w art. 22, że jeżeli prawo nie stanowi inaczej, wszystkie wpisy do rejestru będą ogłaszane w „Monitorze Polskim”²⁴.

Nie ma przeszkód do uzyskania tzw. negatywnego zaświadczenia z rejestru, tj. zaświadczenia stwierdzającego, że pewien wpis nie istnieje²⁵ lub że podanie lub dokument nie zostały złożone (§9 rozp. o rejestrze).

Przypisy

- ¹ Szerzej na temat historii rejestru handlowego por. M. Wrzolek-Romańczuk: Rejestr spółdzielni. Zagadnienia materialnoprawne i procesowe. Warszawa 1986, s. 9 i n. oraz cytowana tam literatura.
- ² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 czerwca 1934 r. - Dz.U. Nr 57, poz. 502 z późn. zm.
- ³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 1 lipca 1934 r. - Dz.U. Nr 59, poz. 511 z późn. zm., zwane dalej rozp. o rejestrze.
- ⁴ Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. - Dz.U. Nr 16, poz. 94, z późn. zm.
- ⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 czerwca 1934 r. - Dz.U. Nr 57, poz. 503.
- ⁶ Dz.U. Nr 94, poz. 418.
- ⁷ Por. G. Brossert. C. Schmid: Guide des sociétés en droit suisse, Genewa 1962. t. I, s. 30, t. III, s. 35; J. Namitkiewicz: Zarys prawa handlowego (Prace społeczne i polityczne), Warszawa 1934, s. 32; Jean van Ry n: Principes de droit comercial, Bruksela 1954, tom I, s. 117 i n.; orz. SN z 4 grudnia 1931 nr. C 426/31, OSP 1932, poz. 138.
- ⁸ J. Namitkiewicz: Rejestr handlowy, Warszawa 1938, s. 2; Repertoire de Droit Commercial, Paryż 1977, t. III (hasło: Registre du Commerce, pkt 1); Z. Żabiński: Rejestr handlowy, Kraków 1946, s. 10.
- ⁹ „Demokratyczny Przegląd Prawniczy” 1950, nr 3.
- ¹⁰ OSNCP 1976, z. 6, poz. 132.
- ¹¹ Dekret z 12 maja 1954 r. o ogłaszaniu obwieszczeń (Dz.U. Nr 23, poz. 83) zniósł ogłaszanie w „Monitorze Polskim” m.in. obwieszczeń w sprawach spółek akcyjnych i spółek z ograniczoną odpowiedzialnością. Obwieszczenia sądowe są obecnie ogłaszane w sposób określony w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 19 listopada 1987 r. - regulamin wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych, Dz.U. Nr 38, poz. 218 z późn. zm. W myśl §209 Regulaminu obwieszczenia z zakresu rejestru handlowego dokonuje się przez umieszczenie ich na tablicy ogłoszeń w budynku sądowym i lokalu urzędu gminy.
- ¹² Tzn. żądać, by jej stosunki z kupcem oceniano korzystniej dla niej, niżby to wynikało z rejestru.
- ¹³ J. Namitkiewicz: Firma. Studium z zakresu teorii i praktyki prawa handlowego, Warszawa 1917, s. 204; tego autora: Rejestr handlowy, s. 16.
- ¹⁴ M. Allerhand: Kodeks handlowy. Komentarz, Lwów 1935, s. 42; J. Namitkiewicz: Firma, s. 204, tegoż autora: Rejestr handlowy, s. 12; Z. Żabiński: Rejestr handlowy, s. 75.
- ¹⁵ Por. też wyrok SN z 30 maja 1928 r. 836/28, OSP 1929, poz. 6.
- ¹⁶ Por. M. Allerhand: op. cit., s. 42 i n.; A. Chęłmofiński: Rejestr handlowy na tle dekretu z dnia 7 lutego 1919, Wilno 1929, s. 202.
- ¹⁷ Por. J. Namitkiewicz: Rejestr handlowy, s. 17 i 18; Z. Żabiński: Rejestr handlowy, s. 91.
- ¹⁸ Por. S. Grzybowski: System prawa cywilnego, t. I, s. 662 oraz art. 3 ustawy z 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. Nr 19, poz. 147; zm. Dz.U. z 1991 r. Nr 22, poz. 92).
- ¹⁹ Por. A. Szpunar: Nowa ustawa o księgach wieczystych i hipotece, PiP 1983, z. 5, s. 6.
- ²⁰ Por. też S. Szer: Rozwiązanie spółki akcyjnej z powodu braków w jej założeniu, ujawnionych po zarejestrowaniu, Warszawa, odbitka z „Przeglądu Prawa Handlowego” 1930, nr 1-2, s. 3 i n.
- ²¹ Por. art. 19 pr. rzeczowego (dekret z 11 października 1946 r.), (Dz.U. Nr 57, poz. 319 z późn. zm.).
- ²² Por. K. Gander: Konwersja nieważnych czynności prawnych, „Studia Cywilistyczne” 1963, t. IV, s. 45 i n.
- ²³ OSN 1931, poz. 394.
- ²⁴ Por. przyp. 11 nin. opracowania.
- ²⁵ Por. też J. Namitkiewicz: Firma, s. 215. Autor podkreśla, że zaświadczenie takie wydaje się tylko co do wpisów, a nie co do istnienia lub treści dowodów złożonych w rejestrze.